

dr hab. Bartłomiej Wezner, prof. AMFN
Akademia Muzyczna im. F. Nowowiejskiego w Bydgoszczy
Dziedzina: sztuki muzyczne
Dyscyplina artystyczna: instrumentalistyka

Bydgoszcz, 27.11.2024

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ
magister Julii Samojło-Paszkowskiej

Zlecniodawca recenzji

Rada Dyscypliny Artystycznej Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina zgodnie z ustawą z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule zakresie sztuki (t.j. Dz. U. z 2017 roku poz. 1789.), Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 roku (Dz. U. z 2018 poz. 261) w sprawie szczegółowego trybu przeprowadzania czynności w przewodach doktorskich, postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadaniu tytułu profesora oraz art. 179 ust 1 i 3 z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 30 sierpnia 2018 r. poz. 1669).

Dotyczy

Pisma z 5 lipca 2024 roku sygnowanego podpisem Przewodniczącego Rady Dyscypliny Artystycznej UMFC w Warszawie Prof. dr. hab. Pawła Łukaszewskiego.

Ocena pracy doktorskiej

Praca doktorska magister Julii Samojło-Paszkowskiej

„Indywidualności kompozytorskie i wyzwania wykonawcze w pieśni polskiej ostatniego sześćdziesięciolecia na przykładzie następujących utworów: *Tarantella* Witolda Lutosławskiego, *3 pieśni do słów Trakla* Pawła Szymańskiego, *Spojrzenie z oddali* Szabolcsa Esztényiego oraz wyboru pieśni z cyklu *Chantefleurs et chantefables* Witolda Lutosławskiego, *7 sonetów Szekspira* Andrzeja Czajkowskiego i *4 Pieśni Prasquala do słów Manfreda Wolffa*” składa się z dzieła artystycznego w postaci nagrania audio oraz opisu dzieła artystycznego stanowiącego pracę o tym samym tytule.

1. Dzieło artystyczne. Informacje ogólne.

Nagranie obejmuje prezentacje kompozycji zawartych w tytule pracy:

Andrzej Czajkowski *7 sonetów Szekspira* (wybór)

1. *Sonet 75 „So are you to my thoughts as food to life..”*
2. *Sonet 61 „Is it thy will, thy image should keep open..”*
3. *Sonet 89 „Say that thou didst forsake me for some fault..”*
4. *Sonet 90 „Then hate me when you wilt..”*

Witold Lutosławski

5. *Tarantella* do słów Hillare’go Belloca

Chantefleurs et chantefables do słów Roberta Desnosa (wybór), opr. E. Knapik

6. *La Sauterelle*
7. *La Tortue*
8. *L’Alligator*
9. *La Papillon*

Paweł Szymański

Trzy pieśni do słów Trakla

10. *Ein Traum*
11. *Ein Vorübergehenden*
12. *Im Herbst*

Prasqual

4 Pieśni do słów Manfreda Wolffa (wybór)

13. *Rigate, Penne, Tagliatelle...(Alles Pasta)*
14. *Ballade vom Telefon*

Szabolcs Esztényi

15. *Spojrzenie z oddali*

Wykonawcami zarejestrowanych na płycie CD utworów są:

- *Julia Samojło-Paszkowska/fortepian (1-15)*
- *Anna Radziejewska/mezzosopran (1-4)*
- *Łukasz Hajduczenia/baryton (5)*
- *Anna Mikołajczyk-Niewiedzial/sopran (6-14)*
- *Marta Grzywacz/mezzosopran (15)*
- *Marcin Łopacki/fortepian (15)*

Reżyserem nagrań jest Michał Szostakowski. Nagrano w salach UMFC w Warszawie oraz w Otrębusach.

2. Ocena dzieła artystycznego.

Pani Julia Samojło-Paszkowska w swojej pracy doktorskiej przedstawia subiektywny wybór polskich pieśni powstałych po 1956 roku, pod umownie przyjętym terminem polskiej pieśni współczesnej. Nagranie 15 pieśni będących samodzielnymi utworami, bądź fragmentami cykli rzeczywiście można uznać za reprezentatywne. Znajdujemy tam pieśni Lutosławskiego, Szymańskiego, Czajkowskiego, Prasquala czy Esztényiego. Tego typu zestawienia zawsze mogą budzić pytanie o konkretne wybory, prowokować do porównań i wartościowań. W przypadku pani Samojło-Paszkowskiej, jak sama zaznacza:

„Ograniczenie tematu do kilku indywidualności kompozytorskich z ostatniego sześćdziesięciolecia nie rości sobie prawa do bycia reprezentatywnym dla całej twórczości omawianego okresu, przybliży jedynie - do celów tej dysertacji - kilka spośród zróżnicowanych zjawisk, które pojawiły się na firmamencie polskich kompozytorów omawianego okresu.”

Motywy, którymi kierowała się doktorantka ujawnione w trakcie pracy, spajają w logiczną całość dramaturgiczny wydźwięk płyty i sprawiają, że słucha się jej z nieustającym napięciem. Pianistka i zaproszeni goście zabierają nas bowiem w opowieści niezwykle. Od pierwszych dźwięków otwierających płytę wiemy, że jesteśmy prowadzeni przez wyjątkowych artystów. Wielopłaszczyznowa wirtuozeria pianistyczna i wokalna zapiera dech w piersiach. Precyzja i pieczołowitość odczytania ekstremalnie skomplikowanych partytur budzi najwyższy szacunek. Otwierające płytę *Sonety Szekspira* Czajkowskiego olśniewają energią, pasją i porywają narracją. Anna Radziejewska i Julia Samojło tworzą jeden organizm podporządkowany odczytaniu i przekazaniu treści kongenialnie połączonych twórców tych pieśni. Cała skomplikowana faktura utkana z wymagającej interakcji partnerek ukazana jest jakby od niechcienia, z niewinną wirtuozerią

nadającą Sonetowi 75 zachwycającą lekkość a Sonetom 61 i 90 niezwykle stopliwość we wspólnym kreowaniu dramaturgii. Sonet 89 to popis subtelności brzmieniowej pianistki kontrolującej z oszałamiającą precyzją dźwięk wydobywany pizzicato na strunach jak i w tradycyjny sposób.

Duet Julii Samojło-Paszkowskiej i Łukasza Hajduczenia i ich odczytanie *Tarantelli* Witolda Lutosławskiego potwierdza i kontynuuje poziom wrażeń towarzyszący nam od początku płyty. Strona wykonawcza bez zarzutu. Znakomita pianistka doktorantki ponownie pozwala jej z wyczuwalną lekkością i zapasem towarzyszyć znakomitemu barytonowi w szaleńczym tańcu. Artyści znakomicie podkreślają „taneczność” zawartą w pierwszych zwrotkach tekstu poematu z wielkim wyczuciem zmieniając jej charakter na nostalgiczny i posępny, kreując wspólnie atmosferę rezygnacji i zawieszenia.

Niezwykle wysokie wymagania stawia Artystkom Lutosławski w wybranych pieśniach z cyklu *Chantefleurs et chantefables*. Julia Samojło-Paszkowska i pojawiająca się po raz pierwszy na płycie Anna Mikołajczyk-Niewiedział proponują bardzo ciekawą interpretację tych arcytrudnych pieśni. *Konik polny* zagrany jest z bardzo klarowną, wręcz drapieżną artykulacją fortepianu, która wzmacnia kontrast z niewinną, iście dziecięcą interpretacją rozterek pasikonika podaną przez śpiewaczkę. *Żółwia* i *Aligatora* znamionuje znakomite podążanie za orkiestrowym pierwowzorem, zaś *Motyle* to kolejny popis panowania nad fortepianem przez doktorantkę. Współpraca i responsywność partnerek opiera się na znakomitym zrozumieniu partytury Lutosławskiego. Precyzja i wirtuozeria warsztatu staje się tylko pretekstem do zabawy materiałem muzycznym.

W *Trzech pieśniach do słów Trakla* Pawła Szymańskiego Artystki kreują mikrokosmos wyjątkowy w przestrzeni tej płyty. Być może tak wyjątkowy jak i cała twórczość Pawła Szymańskiego. Duch Schumanna unoszący się nad tymi poruszającymi utworami zostaje we wzruszający sposób oddany przez duet Julii Samojło i Anny Mikołajczyk. Miętkość i stopliwość dźwięku fortepianu z barwą śpiewaczki, ekstremalna spójność ze słowem i reagowanie na jego odcienie sprawiają, że interpretacja ta robi olbrzymie wrażenie.

Wielką precyzją, dowcipem i dobrą zabawą nacechowane jest nagranie dwóch pieśni Prasquala *Rigate*, *Penne*, *Tagliatelle*.. oraz *Ballade von Telefon*. Należy tylko żałować, że nie możemy widzieć gry aktorskiej Anny Mikołajczyk w obu tych etiudach aktorskich. Julia Samojło doskonale wywiązuje się ze swoich zadań rzucając rozgotowanym makaronem, pisząc na maszynie i nadając telegrafem.

Wraz ze śpiewaczką Martą Grzywacz i pianistą Marcinem Łopackim udaje się Julii Samojło wykreować i utrzymać niezwykle napięcie w zamykającym płytę utworze Szabolcsa Esztényiego *Spojrzenie z oddali*. Hipnotyzująca interpretacja Marty Grzywacz otulona jest partiami dwóch fortepianów z niebywałą wręcz troską. Podążanie z partyturą za rozwojem tej niezwyklej kreacji daje nam obraz nie tylko wyjątkowej wyobraźni Szabolcsa Esztényiego, ale również potwierdza absolutne mistrzostwo i kompetencje Julii Samojło-Paszkowskiej jako pianistki, kameralistki i artystki.

Całość płyty z nagraniami pieśni w wykonaniu pani Julii Samojło-Paszkowskiej oraz zaproszonych gości przyjmuję z wielkim entuzjazmem.

3. Opis dzieła artystycznego.

Praca pisemna będąca opisem dzieła artystycznego magister Julii Samojło-Paszkowskiej, jest zawarta w sześciu rozdziałach wraz z dodatkowymi wstępem, zakończeniem i bibliografią. Uzupełniona jest aneksem zestawiającym wybrane i ważne pozycje pieśni polskiej powstałe w latach 1956-2024.

Wstęp do pracy przybliża obszar współczesnej pieśni polskiej w sposób, jaki rozumie go doktorantka. Opisuje jej kontakt z materiałem współczesnej pieśni, porównanie stanu badań w muzykologii i wykonawstwie polskim (na tle muzykologii brytyjskiej) z uwzględnieniem istniejących prac na ten temat. Przybliża materiały źródłowe, z których korzysta oraz nakreśla cel pracy i metody badawcze. Opisuje kryteria i pobudki, jakie stały za subiektywnym wyborem zaproponowanego zestawu twórców:

„Swoisty klucz do niego podpowiada tytuł pracy - wyróżnienie spośród całej plejady znakomitych kompozytorskich nazwisk - kilku osobowości, których dzieła odcisnęły według mnie wyraźne, czy też intrygujące piętno na rozwoju omawianego gatunku”.

Rozdział pierwszy poświęcony został opisaniu tła historycznego mającego bezpośredni wpływ na rozwój pieśni w Polsce po 1956 roku. Poruszony i okraszony trafnym doбором wypowiedzi (Kisielewski, Lutosławski) okres socrealizmu, tłumaczy wybuch aktywności twórczej po przełomowym roku 1956. Następuje analiza niemal każdego kolejnego dziesięciolecia z krótką charakterystyką najważniejszych twórców i ich założeń estetycznych oraz umocowanie wybranych do analizy pieśni na tle tych ruchów. Rozdział ten pokazuje znakomite rozeznanie doktorantki w materiale pieśni polskiej oraz jej rezonowaniu z ówczesnymi prądami europejskimi i światowymi. Bardzo ciekawe jest jej streszczenie rozwoju technik wokalnych, jaki miał miejsce w XX wieku i jaki trwa do dziś. Systematyzuje też (za Agatą Zubel) zespół cech w podejściu do głosu ludzkiego w ubiegłym wieku. Dla domknięcia tematu systematyzuje również ewolucje roli fortepianu oraz jego wyzwania w odczytywaniu partytur współczesnych. Tu znowu zestawia osiągnięcia wybranych do badania kompozytorów, sygnalizując ich znaczenie.

Kolejne rozdziały poświęcone są już kolejnym pozycjom zawartym na płycie. Każdy poprowadzony wg stałego schematu: rozbudowany szkic postaci kompozytora, wprowadzenie do tematu konkretnego cyklu bądź pieśni oraz szczegółowa analiza ich problemów wykonawczych.

Rozdział drugi poświęcony jest Andrzejowi Czajkowskiemu i jego *7 Sonetom Szekspira* (ze szczegółowym opisem wybranych 4). Doktorantka opanowała umiejętność syntetycznego przedstawiania najistotniejszych faktów, nie popadając przy tym w encyklopedyzm. Sam opis pieśni daje nam zestawienie bardzo celnie dobranych i trafiających w idiomatykę każdego utworu określeń. W klarowny sposób doktorantka nakierowuje nas na główne wyzwania tych pieśni.

Świetnie interpretuje konteksty treści poezji odkryte przez muzykę, wskazując właściwe tropy interpretacyjne. Powala sobie na bardzo poetyckie opisywanie niektórych kluczowych wyzwań wykonawczych:

„Immanentnym elementem udanej kreacji tego sonetu jest cisza - sprzyjająca oddaniu specyficznego nastroju tajemniczości wypełnionej bólem - oraz wspólne wyczucie czasu, kształtujący przekonujący dialog między partnerami.”

Piszący te słowa nie ukrywa, że bardzo bliskie jest mu takie rozumienie tej muzyki.

Rozdział trzeci zbiorczo opisuje *Tarantellę* i wybrane pieśni z cyklu *Chantefleurs et chantefables* Witolda Lutosławskiego. Dobór informacji o kompozytorze dokonany jest niebanalnie i ilustrowany wieloma cytatami z pism kompozytora i badających jego twórczość muzykologów. Analiza pieśni, interpretacja ich trudności i wypowiedzi wykonawcze trafiają w idiom wykonawczy Lutosławskiego i wykazują głębokie wniknięcie w twórczość kompozytora. Opisy takie jak:

„Praca całego ciała pianisty musi korespondować z muzyką tak, aby konik podczas pauz faktycznie nieruchomiał, co potęguje teatralne i fizjologiczne wręcz wrażenie wyczekiwania i zaskoczenia u słuchacza”

„Dialog między głosem a fortepianem potrzebuje też subtelno cieniowania kolorystycznego. Zmienna dynamika, precyzyjnie rozplanowana na niewielkich odcinkach, wymaga od obojga wykonawców pełnego inwencji kształtowania poszczególnych fraz i poruszania się na „małej scenie” w iście teatralny sposób”

dają nam zestaw informacji zarówno praktycznych jak i pobudzających wyobraźnię.

Czwarty rozdział poświęcony jest *Trzem pieśniom do słów Trakla* Pawła Szymańskiego. Redakcję życiorysu kompozytora i jego założeń estetycznych cechuje wytrawna znajomość literatury. Analiza tych pieśni to głęboka refleksja szukająca drogi do odtworzenia sprzężenia między tekstem a wyobraźnią kompozytora. Refleksja prowadząca do bardzo ciekawych i trafnych odczytań i wskazówek. Niezwykle cenne jest wyjaśnienie pochodzące z prywatnej korespondencji doktorantki i Pawła Szymańskiego dotyczące zawilej, matematycznej relacji temp metronomicznych w pieśni pierwszej. Po raz kolejny uderza swoista poezja w opisie zjawisk kameralnych zachodzących między wykonawcami:

„Rzetelna realizacja wszystkich wymienionych powyżej aspektów i pełne zaangażowania reagowanie na niuanse kolorystyczne u obojga partnerów sprawiają, że między poszukiwaniem sensu a stanem beznadziei, będącym istotą tej pieśni, może powstać jakiś rodzaj komfortu, balansu, pogodzenia się z niewiadomą: jej zwieńczeniem zaś jest coda fortepianu zamierająca na rallentandzie i unosząca się w niebyt..”

Piąty rozdział dotyczy *4 pieśni* Prasquala do słów Manfreda Wolffa. Dla piszącego te słowa był to pierwszy tak rozbudowany kontakt z tym enigmatycznym twórcą. Przyjąłem z wdzięcznością rozbudowaną część biograficzną z obszernymi cytatami z wypowiedzi Prasquala objaśniającymi jego drogę twórczą oraz założenia estetyczne. Doktorantka w sposób bardzo spójny analizuje przebieg architektoniczny wybranych ze zbioru pieśni. Bardzo wnikliwie przedstawione są wyzwania obu partii, wyimki pochodzące z korespondencji z Autorem Pieśni oraz prof. Mikołajczyk-Niewiedział dodają wiele ciekawych aspektów i nowe perspektywy analizowanym utworom.

Rozdział szósty opisuje *Spojrzenie z oddali* Szabolscsa Esztényiego. Część poświęcona wątkowi biograficznemu nacechowana jest dużą emocjonalnością co sugeruje bliższą znajomość z Kompozytorem. Samo dzieło, które jako jedyne z wybranych do analizy jest pozbawione tekstu, okazuje się bardzo podatnym na interpretacje. Głębia założeń kompozytorskich, trudności wykonawcze związane z wolnością improwizacyjną daną przez Esztényiego oraz relacje w proszerzonym o drugi fortepian zespole zajmują Autorkę i prowadzi do frapujących wyników:

„Spojrzenie z oddali” to z pewnością test na wytrzymałość psychofizyczną w podtrzymywaniu wysokooktanowych napięć. Wykreowanie spójnej całości dramaturgicznej, właściwej organizacji czasu, napięć i energii, a także oddanie palety rozmaitych brzmień obcych w partyturze, wymagają od wykonawców odnalezienia balansu między precyzyjnymi wskazówkami kompozytora, który jednocześnie daje spory margines twórczej swobody - a własną artystyczną intuicją. (...) Niezbędna jest odwaga w eksperymentowaniu z tworzywem muzycznym, zwłaszcza u śpiewaczki.”

Zakończenie stanowi osobiste podsumowanie drogi, jaką przebyła Doktorantka w pracy nad materiały dzieła artystycznego:

„Współczesna pieśń polska odkrywa przed wykonawcami nowe przestrzenie wrażliwości i bardzo intymne oblicze kameralistyki, często nieoczywiste. Poza giętkością interakcji między partnerami i świetną komunikacją (...) szczególnie istotne stają się tutaj takie przymioty jak: kreatywność, odwaga w eksperymentowaniu, zdolność do „wyjścia z ramek”, otwartość na ryzyko improwizacji (...).”

Wszystkie konkluzje doktorantki wynikają z olbrzymiego doświadczenia i zrozumienia wyzwań, jakie stawia przed wykonawcami przygotowanie prawykonania dzieła współczesnego. Wnikliwość, wiedza, otwartość i jak sama pisze:

„(...) elastyczność i zdolność poruszania się między różnymi konwencjami”

muszą charakteryzować wykonawców pieśni współczesnej. Te przymioty znalazłem w opisie dzieła artystycznego, co w połączeniu z plastycznym językiem, trafnością doboru cytatów i odniesień do

prac innych badaczy, celnością i przenikliwością wniosków pozwala mi ocenić jej pracę bardzo wysoko.

Całość opisu dzieła artystycznego przyjmuję z satysfakcją.

Konkluzja

Praca doktorska pani magister Julii Samojło-Paszkowskiej pt.: „Indywidualności kompozytorskie i wyzwania wykonawcze w pieśni polskiej ostatniego sześćdziesięciolecia na przykładzie następujących utworów: *Tarantella* Witolda Lutosławskiego, *3 pieśni do słów Trakla* Pawła Szymańskiego, *Spojrzenie z oddali* Szabolcsa Esztényiego oraz wyboru pieśni z cykli *Chantefleurs et chantefables* Witolda Lutosławskiego, *7 sonetów Szekspira* Andrzeja Czajkowskiego i *4 Pieśni* Prasquala do słów Manfreda Wolffa” stanowi bardzo oryginalne i ciekawe osiągnięcie artystyczne i przyczynia się do rozwoju naszej dyscypliny: sztuki muzyczne-instrumentalistyka. Dlatego też stwierdzam, że doktorantka spełniła wszystkie wymagania art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j.Dz.U. z 2022 r. poz. 574 z późn. zm.).

Wnoszę o przyznanie pani Julii Samojło-Paszkowskiej stopnia doktora sztuk muzycznych.

Handwritten signature in black ink, reading "Bartłomiej Hermer". The signature is written in a cursive, flowing style.